

MARKAZIY OSIYODA ISLOM DININING TARQALISHI VA TA'SIRI

Xabibullayev Javohirbek Odilbek o'g'li

Farg'ona davlat universiteti talabasi

habibullayevjavohirbek5@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada Markaziy Osiyoda islom dinining tarixiy jihatdan tarqalishi, uning ijtimoiy, madaniy va siyosiy sohalarga ko'rsatgan ta'siri yoritilgan. Xususan, arab bosqini, diniy ilmlarning rivoji, madrasalarning faoliyati va musulmon olimlarning roli haqida so'z yuritiladi. Maqola islom dini orqali shakllangan qadriyatlar tizimi va bu tizimning zamonaviy jamiyatga ta'sirini tahlil qiladi.

Kalit so'zlar: Islom dini, Markaziy Osiyo, madaniyat, qadriyatlar, ilm-fan, tarix.

Annotation. This article explores the historical spread of Islam in Central Asia and its impact on social, cultural, and political spheres. It discusses the Arab conquest, the development of religious sciences, the role of madrasas, and Muslim scholars. The paper analyzes how the Islamic value system shaped society and continues to influence modern communities.

Keywords: Islam, Central Asia, culture, values, science, history.

Аннотация. В статье рассматривается историческое распространение ислама в Центральной Азии и его влияние на социальную, культурную и политическую сферы. Особое внимание уделяется арабским завоеваниям, развитию религиозных наук, деятельности медресе и роли мусульманских ученых. Анализируется, как исламская система ценностей сформировала общество и влияет на него в наши дни.

Ключевые слова: ислам, Центральная Азия, культура, ценности, наука, история.

Kirish. Islom dini VII asrda Arabiston yarimorolidan tarqala boshlagan davridayoq Markaziy Osiyoga kirib kelgan. Bu jarayon dastlab siyosiy bosqinchilik orqali boshlansa-da, keyinchalik diniy, madaniy va ilmiy aloqalar orqali chuqurlashgan. Islomning ushbu mintaqadagi tarqalishi nafaqat diniy sohada, balki jamiyatning barcha jabhalarida tub o'zgarishlarga sabab bo'ldi. U islom ahkomlari, axloqiy qadriyatlar va shariat qonunlari orqali aholining kundalik hayotini belgilab berdi. Ayniqsa, mahalliy xalqning diniy ongini shakllantirishda islomning o'zni beqiyos bo'lgan.

Islomning kirib kelishi. Arab xalifaligining Eron va So'g'diyona hududlariga yurishlari natijasida VIII asrda islom dini Markaziy Osiyoga kirib keldi. Bu davrda ilk musulmon harbiy qo'mondonlar, xususan Qutayba ibn Muslim faoliyat yuritgan. Uning boshchiligida amalga oshirilgan yurishlar tufayli islom dini mintaqada keng tarqaldi. Dastlab diniy qarshiliklar bo'lgan bo'lsa-da, keyinchalik islom asta-sekin mahalliy aholi orasida singib bordi. Bu jarayon asosan iqtisodiy va ijtimoiy aloqalar orqali tezlashdi.

Ilm-fan va madaniyatga ta'siri. Islom dini ilm olishni rag'batlantirgani sababli, bu davrda ko'plab madrasalar tashkil topdi. Al-Xorazmiy, Al-Farg'oni, Abu Nasr Forobiy kabi allomalar bu hududda yetishib chiqqan. Ularning asarlari nafaqat diniy, balki matematika, astronomiya va falsafa kabi fanlarda muhim ahamiyat kasb etdi. Ayniqsa, Buxoro va Samarqand shaharlarida ilmiy maktablar tashkil topib, u yerda ilmiy faoliyat kuchaygan. Bu jarayon Yevropa Uyg'onish davriga ham katta ta'sir ko'rsatdi.

Ijtimoiy va siyosiy hayotdagi o'zgarishlar. Islom dini asosida shariat qonunlari joriy qilindi. Bu qonunlar orqali fuqarolar hayoti muayyan axloqiy-me'yoriy doirada tartibga solindi. Shu bilan birga, islom dini millatlararo birdamlik va o'zaro hurmat g'oyalarini ilgari surdi. Mahalliy boshqaruv tizimlarida musulmon amaldorlar faoliyat yuritgan va bu jarayon siyosiy barqarorlikni ta'minlashga xizmat qilgan. Ayollarning jamiyatdagi o'zni, oila institutining

mustahkamlanishi, savdo-sotiq axloqiy me'yorlarga asoslangan tarzda olib borilishi ham islomning ijobiy ta'siridan dalolat beradi.

Islom san'ati va me'morchiligi. Islom dini san'at va me'morchilik sohalarida ham o'z izini qoldirdi. Mintaqada qurilgan masjidlar, madrasalar, maqbaralar va minoralar noyob me'moriy yechimlari bilan ajralib turadi. Masalan, Registon majmuasi, Kalon minorasi, Go'r amir maqbarasi singari obidalar islomiy me'morchilikning yuksak namunalaridandir. Ushbu obidalar nafaqat diniy markaz, balki ilm-fan, madaniyat va hunarmandchilik rivojining timsoli sifatida ham xizmat qilgan.

Islomning hozirgi davrdagi roli. Hozirgi kunda ham islom dini Markaziy Osiyoda kuchli ijtimoiy va ma'naviy omil sifatida saqlanib qolmoqda. U aholining turmush tarzida, bayram va marosimlarda, axloqiy me'yorlarda o'z aksini topmoqda. Mustaqillikdan so'ng diniy erkinlikning tiklanishi, masjidlar va diniy o'quv yurtlarining ochilishi, diniy adabiyotlarning chop etilishi bu jarayonni yanada mustahkamladi. Islom dinining tinchlikparvarlik, bag'rikenglik va taraqqiyotga xizmat qiluvchi jihatlari hozirgi global dunyoda ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Xulosa. Markaziy Osiyoda islom dinining tarqalishi bu mintaqaning tarixiy rivojlanishida muhim burilish nuqtasi bo'ldi. Islom dini orqali shakllangan qadriyatlar tizimi hanuzgacha o'z ahamiyatini yo'qotmagan bo'lib, bugungi kun jamiyatining ma'naviy asoslaridan biri hisoblanadi. Shu bois, islom dini nafaqat diniy tizim, balki ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy taraqqiyot omili sifatida ham o'rganilishi zarur. Bu diniy merosni chuqur o'rganish, uni yosh avlodga yetkazish muhim vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Alimov, R. (2010). Islom va madaniyat tarixi. Toshkent: Ma'naviyat.
2. Gibb, H.A.R. (1955). Islamic Society and the West. Oxford University Press.

3. Bregel, Y. (2003). An Historical Atlas of Central Asia. Brill.
4. Encyclopaedia of Islam. (2010). Brill Online.
5. Karimov, I. (1998). Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent: O'zbekiston.
6. Ziyayev, A. (2001). Markaziy Osiyo xalqlari tarixida islomning roli. Samarqand: Akademnashr.
7. <https://www.ziyonet.uz>